

EĞİTİMDE YENİ ARAYIŞLAR¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Çağımızda toplumsal değişimler o kadar çok hızlı olmaktadır ki, takip etmek bile zorlaşmıştır. İster istemez bu gelişimleri takip etmek gerekmektedir. Belli başlı değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1.Toplumsal değişim
- 2.İnsan anlayışı
- 3.Yaşama biçimi
- 4.Ekonomik şartlar
- 5.Eğitim anlayışı
- 6.Bilgi anlayışı.

Bir toplumun örgün ve yaygın eğitimi, o toplumun bireylerinin dünya görüşlerini, kişilik oluşumlarını, hayat biçimlerini, çalışma alanlarını belirler. İşte bu nedenle, içinde bulunduğumuz sosyal ve kültürel şartlar, kendimizi, kurumlarımızı ve değerlerimizi yeniden incelememizi gerektiriyor.

İnsanlığın endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecini yaşadığı günümüzde teknolojik yenilikler, benzeri görülmemiş değişimlere ortam hazırlamaktadır. Bu değişimin gelişim yönünde olmasını, kuşkusuz, bilim, teknoloji, sanat ve manevî değerler alanında bilgili ve tutarlı insanlar yetiştirerek eğitim sağlayacaktır.

İnsanın gelişmesinde olduğu gibi toplumların gelişmesinde de sonraki olaylarla önceki olaylar arasında ciddi bir ilişki vardır. Bu ilişki doğa olaylarında olduğu gibi kesin bir sebep-sonuç ilişkisi olmasa da çoğunlukla toplum hayatında olayların meydana gelişinde tesadüflerden daha belirleyici olan, o olaylarla ilgili önceki toplumsal yaşantılardır. İnsanlığın yeryüzündeki çok uzun serüveni içinde artarda gelen pek çok olay birbirinin sebep ve

¹ Bu yazı, "Eğitimde Yeni Arayışlar" **Diyanet Aylık Dergi**, Ocak 2006, Ankara sayı: 181, ss.5-8'de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email:mzekiaydin@mynet.com

sonucudur. Bunlar ilk bakışta bağımsız olaylar gibi görünseler de zamanla insanlığın ortak mirası ve hafızasını oluştururlar. Bu açıdan bakıldığında 20. yüzyıl kendisinden önceki dönemlerde başlamış olan sosyal ve siyasal olayların bir bakıma sonuçlarının alındığı ya da tamamlandığı bir dönemdir denilebilir. 19. yüzyıl içinde başlayıp gelişen pek çok olay 20. yüzyıl başında sonuçlanmıştır. Bunlar arasında en fazla dikkat çekenleri şöyle sıralayabiliriz:

İmparator, kral veya sultan gibi gücü temsil eden ve bunu çoğunlukla tanrı adına yapan biri tarafından yönetilen büyük imparatorluklar yıkılmış veya yönetim şekillerini değiştirerek ulus devletler ortaya çıkmıştır. İmparatorlukların kendi toprakları dışındaki ülkeler üzerindeki egemenliğine dayalı sömürgecilik faaliyetleri giderek azalmış veya ekonomik bağımlılık şeklinde yön değiştirmiştir.

20. yüzyılın başında ve ortasında yaşanan dünya savaşları, birçok ülkeyi ve özellikle Avrupa'yı altüst ederken, dünya âdeta iki kutup hâlinde silahlanma yarışına başladı. Sovyetler birliğinin dağılmasıyla bu mücadele bitti gibi görünmesine rağmen, pek çok yerde savaşlar, çatışmalar, açlık ve yoksulluklar devam etmektedir. Toplumlarda tarımdan sanayiye geçişle birlikte değişen ekonomik ve sosyal yapı sorunları dikkati çekerken, kırsal kesimden kente göç olayları da toplumdaki birçok değeri değiştirmiştir.

Daha önceki yıllarda başlayan bilimsel gelişmeler, 20. yüzyılda artarak devam etmiş, bilimsel buluşların sonucu olarak ortaya çıkan teknoloji ürünleri insan hayatını büyük ölçüde etkiler hâle gelmiştir. Teknoloji aracılığı ile bilgiye ulaşmak kolaylaşırken, bilgiye ilk sahip olan ve onu kullanılabilir hâle getiren, diğerlerine göre avantajlı duruma gelmiştir.

Telefon, radyo ve televizyondan sonra, bilgisayar ve internet, insanlar, ülkeler, kıtalar arası iletişimi çok hızlı bir hâle getirmiştir. Teknolojinin sağladığı bu yoğun iletişim imkânları, dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen yerel bir olayın bile bazen bütün dünyanın önemli meselesi hâline gelmesine neden olabilmektedir.

Eski dönemlerin en değerli insan tipini oluşturan çok bilen insan, yerini bilgiyi gerektiğinde nerede, nasıl bulabileceğini bilen insana bırakmıştır. Yine çağlar boyu bilginin değişmez ve kalıcı olduğuna inanan insan tipi, yerini

bilginin kısa zamanda değişip eskidiği bu nedenle s¼rekli yeni bilgiler peşinde kendini durmadan geliştirmeye çalışan insan tipine bırakmıştır.

Eğitimin içeriği de giderek hayatla daha ilişkili olmaya başladı ve çok bilen insan yerine, bilgiye kolayca erişebilmenin de yollarını iyi bilen, bilgiyi hayatı kolaylaştırmakta bir araç olarak kullanabilen insan yetiştirme giderek ¼n plána ıktı. G¼n¼m¼zde, eğitimli insanın tanımı da değişti. 21. y¼zyılda okuryazarlık temel bilgisayar becerilerini de kapsayacaktır. Kiři, teknolojiden, teknolojinin boyutlarından, ¼zelliklerinden, haberdar olacaktır.

Geçmiş y¼zyılların itaatkâr, uslu ocuk kavramı, kendi kendine yetebilen, karar verebilen, kararlarının sonucuna katlanabilen, hak ve sorumluluklarını dengeli bir şekilde taşıyabilen insan yetiştirme kavramı ile yer değiştirdi. Bunun eğitim anlayışındaki g¼r¼n¼r etkisi, eğitim ortamlarındaki iklimin otoriter yaklaşımdan kişiler arası karşılıklı etkileşime dayalı daha serbest bir yaklaşıma doğru değişmesi şeklinde oldu.

Demokratikleşme d¼nyanın hemen her ¼lkesinde ulaşılmaya çalışılan ¼nemli hedeflerden biri oldu. İnsanların bu yoldaki çabaları t¼m d¼nya ¼lkelerinin demokratikleşmelerini sağlamadı ise de 20. y¼zyıl ¼lkelerin demokratikleşme çabalarına sahne oldu.

Daha ¼nceleri, okullarda eğitim g¼rme şansı olmayan veya az olan kadınlar ¼nce okullarda sonra çalışma ve siyaset hayatında g¼r¼lmeye başladı.

G¼n¼m¼z toplumlarını iki ana ¼zellikle karakterize etmek m¼mk¼nd¼r:
a. Toplumun t¼m hayat alanlarında yoğun bir bireyselleşme atılımının gerçekleşmesi. b. Toplumda geçerli değer anlayışlarının oğullaşması.

Son y¼zyılda b¼y¼k değişimlere sahne olan d¼nyamızda insanoğlu daha birçok değişimlere hazır olmalıdır. Toplumdaki değişimlere paralel olarak, eğitim alanında da değişiklikler yaşanmaktadır. Eğitim alanındaki değişiklikleri kısaca şoyle sıralayabiliriz. Herkese eğitim, zorunlu eğitim, hayat boyu eğitim, çok kanallı eğitim, ¼ęretmen merkezli ¼ęretimden ¼ęrenci merkezli ¼ęretime geçiş, aktif ¼ęretim, k¼reselleřme, toplam kalite y¼netimi vb.

Yaklaşık iki yüzyıl önce başlatılan her çocuğa zorunlu eğitim, tüm dünya ülkelerinde benimsenen bir uygulama hâline gelmiştir. Bununla birlikte, kız çocuklarının okula gitmesi de kabul edilen bir değer olmuştur.

Eğitim denilince ilk akla gelen okul kavramından, vazgeçilerek hayat boyu eğitimden bahsedilmeye başlandı. Çünkü bilimsel teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimler, eğitimi belli bir yaş ile sınırlama düşüncesini değiştirdi. Bunun sonucu hayat boyu eğitim, yetişkin eğitimi, hizmet içi eğitim kavramları ön plâna çıktı. Ayrıca teknolojinin sağladığı imkânlarla gerçekleşen uzaktan eğitim süreçleri, insanlara hayatlarının herhangi bir döneminde, ilgi duyduğu bir alana yönelme veya o zamana kadar fark etmediği bir yeteneğini keşfetme fırsatlarını vermektedir.

Son yıllarda ekonomik ve sosyal ilişkilerle bağlantılı olarak küreselleşme kavramından söz edilmeye başlandı. Küreselleşme, kısaca, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen sosyal, siyasal ya da ekonomik olayın yakın veya uzaktaki başka yerlerde de kendini hissettirmesi şeklinde tanımlanabilir. Eğitim açısından küreselleşme ise, birkaç değişik şekilde tanımlanabilir. Bu tanımlardan biri, birbiri ile bu kadar yakın ilişki içinde olan dünya toplulukları arasında rahatça dolaşabilecek, çalışabilecek, hatta farklı ortamlarda yaşayabilecek insanı yetiştirmek şeklinde olabilir. Bu tanım çerçevesinde eğitimin görevi yalnızca ulusal sınırlar içinde başarılı olabilecek insanları değil, farklı kültür ve coğrafyalarda uyum sağlayabilecek ve başarılı olabilecek insanların yetiştirilmesidir.

Batı'da J.J Rousseau ile başlayan, çocuğa göre eğitim anlayışı, birçok bilimsel çalışmaya zemin hazırladı. Çocuğa göre eğitim, anlayışının benimsenmesi, çocuğun yani bireyin tanınmasını sağladı ve böylece eğitim psikolojisi çalışmalarını artırdı. Bu çalışmalar, öğretmen merkezli, klasik öğretme anlayışı yerine, öğrenen merkezli öğretim anlayışının yaygınlaşmasını sağladı. Öğrenen merkezli eğitim, kişilere öğrenmek istediklerini seçme hak ve sorumluluklarını vermenin yanında, bireyin kendisine en uygun yöntemlerle, öğrenme etkinliklerine aktif katılma imkânını da sağladı.

Eğitim amaçlarının belirlenmesinde etkili olan, bireyi veya toplumu ne alan iki temel yaklaşım tarih boyunca etkili olmuştur. Son yıllarda, toplumu n plāna çıkaran sosyalist ve devleti n plāna çıkaran görüşler yerine, liberalist, kapitalist, faydacı (pragmatist), varoluşçu (egzistansiyalizm), insancı (hümanist) anlayışa uygun birey merkezli anlayış yaygınlık kazandı.

Eğitim alanındaki değişiklikler, bilgi anlayışında da değişikliklere neden olmuştur. Geçen yüzyılda bilgi "kazanılacak " bir şey olarak algılanıyordu. Bunun sonucu olarak da ğrenci üretici ve etkin bir unsur olarak ele alınmak yerine edilgen ve alıcı yani verilen konuları ezberleyen bir konumda idi. Günümüzde ise bilgi, "aranılan ve keşfedilen" bir şey olarak kabul edilmektedir. Bu durumda ğrenci verilen bilgileri belleyen bir kişi değildir. O, ğretimde etkin ve bilgiyi arayan, keşfeden bir özelliğe sahiptir. Bunun sonucu olarak artık öğretme yerine öğrenme n plāna çıkmıştır. Diğer bir ifade ile ğretim, ğrenci merkezli bir hāle gelmiştir. Öğrenci merkezli öğretme yöntemlerine aktif ğretim yöntemleri denilmektedir.

Son yıllarda yaygınlık kazanan toplam kalite yönetimi, sanayi sektöründe geliştirilen yönetim kuramlarından olmakla birlikte, genel yönetim kuramı ve kamu yönetimi, sağlık yönetimi, eğitim yönetimi gibi hizmet alanlarını da etkilemiş ve geniş uygulama alanı bulmuştur. Ülkemizde de eğitim yönetimi alanında bu kavramlar tartışılmaya ve kabul görmeye başlamıştır.

Kısaca kalite, bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan özelliklerinin toplamı demektir. Eğitimde kalite, eğitilmiş kişilerin aldıkları eğitim ile edindikleri bilgi, beceri ve tutumlarıyla toplumun ihtiyaı ve isteklerine beklenen seviyede cevap verebilmesidir. Kalite değerlendirilmesinde önemli olan hizmeti alan kişi (müşteri)lerin bu hizmetten memnun olması ve ihtiyaçlarının karşılanmış olmasıdır. Bir malın kalitesini alıcı belirler. Eğitimde kalite, belli zaman aralıklarıyla ve objektif ölçütlerle, eğitim kurumunun belirlenmiş olan hedeflere ulaşıp ulaşmadığı, eğitimi alan öğrenciler ve eğitimi veren eğiticilerin memnuniyeti, kurumun fiziksel imkānları, sınav düzeni ve lme değerlendirmenin objektif yöntemlerle yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesidir.

Saban, (2000:152-153) yeni ve eski eğitim anlayışını şöyle tabloştırmaktadır:

Tablo: Eski ve yeni öğretim paradigmasının karşılaştırılması

	Eski Öğretim Paradigması	Yeni Öğretim Paradigması
Bilgi	Öğretmen tarafından öğrencilere aktarılır.	Öğretmen ve öğrenciler tarafından birlikte inşa edilir.
Öğrenci	Öğretmenin bilgisiyle doldurulması gereken "boş bir kutu" olarak algılanır.	Kendi bilgisinin inşacı, keşifçisi ve transfercisi olarak algılanır
Amaç	Öğrencileri belli kategorilere göre sınıflandırmak ve seviyelendirmek esastır.	Bütün öğrencilerin performanslarını, becerilerini ve yeteneklerini geliştirmek esastır.
İlişkiler	Öğrenciler arasındaki ve öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkiler formaldır.	Öğrenciler arasındaki ve öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkiler informaldır.
Sınıf Ortamı	Sınıf ortamı, rekabetçi ve bireyselci bir yapıdadır.	Sınıf ortamı, işbirlikçi bir yapıdadır.
Sınıf İklimi	Öğrencilerin belli bir düzene uyumu esastır.	Öğretimde bireysel farklılıkların gözetilmesi esastır.
Öğretim Hakkında Sayıltı	Öğretim süreci, basit bir yapı arz eder ve "alan bilgisine sahip her uzman öğretebilir" anlayışı hakimdir.	Öğretim süreci, karmaşık bir yapı arz eder ve öğretmenin yoğun bir şekilde pedagojik formasyon bilgisini gerektirir.

Türk eğitim sistemi, tarihî ve kültürel mirasın getirdiği şartlarla birlikte dünyada yaşanan değişimden bağımsız olarak düşünülemez. Çağın eğitim şartları bizi de etkilemektedir. Bu nedenle, Türk eğitim sistemi de millî ve manevî değerlerini koruyarak bu değişime ve şartlara uymaya

çalışmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığının son yıllardaki çalışmaları, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gelişmelere uygun olarak başarıyla devam etmektedir.